

Տարիական 10 րուրի, վեց տարի 6 րուրի, երեք տարի 3 ր. 50 կ. ամիս 1 ր., նստով 5 կողմի:

Իմպրոմիսիոն հասցեն՝ Тифлисъ. Редакция «Нор-Даръ»
կամ Tiflis. Rédaction «Nor-Dar».

Իմպրոմիսիոն րաց է ամսն օր (րացի տոն օրերից) ժամը 9 ից՝ մինչև 2-րդ Յայտարարութիւններն քննարկում են ամսն լեզուներով:

Յունիսի 1-ից, Նոր Կար-ին բաժանորդ են գրում և մինչև դեկտեմբերի 31-ը վճարում են 6 ր. 50 կողմի: Ամառնոցներում լինելով ստացողները կամ հասցեները փոխել ցանկացողները պէտք է ուղարկեն 7 հատ եօթը կողակցանոց մարկ:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Առաջնորդ Գաղափարական աշխարհը:
Քրոնիկոն. — Խորհրդան Անգղիական երկրում և Պարսկաստանում: Քիֆ, քաղ. խորհրդ. արտակարգ նկատարար Ս. Արևստակյան Սեղանիկան կախկոտութիւն հրաժարականը: Աղանձանի հոգեհանգիստը: Նախամեծիկ երկրորդ կոնցրեստը: Հայ գրագէտներն ընկերութիւն Թիֆ. Ժողովարանի անդամներն ընդհ. Ժողովի մի վճիռով: Թիֆլիս քաղաքի նախաշէջը: Ներս. դպրոցի աշակերտների ուղևորութիւնը: Խոստովան կերտինի պաշանջն: Արևելքում: Նոր ծրագիր գիւղացիներն օգտին: Վրացի աւարտած օսանողները: Հայագրի գիտնական: Նպատակ յունարի 6-ի օգնելը վնասուած ընտանեկանի օգտին: Նպատակ երկու գիւղացիների օգտին:

Նոր Կար-ին խմբագրութեան: Փամբակում նոր գտած մարգարեան հանքի առկայ: Միջազգ. Նախադեպերի մի նամակը: Քիֆ և կոստանթնուլի և Նամակ Աստուծոյն—Վիեննա: Քաղաքական — Գաղափարական լուրեր: Խառն լուրեր: Հեռագրեր: Բանասիրական. — Վարենի մշտեցի Հայ կենտ: Տեղեկատու: Յայտարարութիւններ:

Թիֆլիս, 5 մայիս, 1892 թ.
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՅ.

Վերջերս ուղարկութեան առնուած ամենամեծ գէպը, որ կատարուել է Եւրոպայում, գա գերմանական ծովագնաց Բիլ քաղաքում երկու զօրաւոր կայսրերի տեսակցութիւն է: Կենսամարքի Նորին Մեծութիւն Ալեքսանդր Կայսրը ծովի վրայով Բիլ եկաւ — գերմանական պատերազմական ծովային:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԿԱՐԻՆԷ

ՄԵՅՅԻ ԼԱՅ ԿԻՆԷ*)

Վարենի և Աւագի պատկերացումները կեն տարբեր: Նրանք արդէն երեք գաւառներն ծնող էին եղել և ապրում էին շատ երջանիկ ներշնչութիւնը լոկ աշխատանքի մէջ է: Մի վայրկեան անգամ պարագայ, անգործ չէին անցկացնում երկու ամսը սինները: Տարուայ երեք եղանակներում Աւագը ամեն շատ քիչ էր մնում: Գարնանային վար ու ցանք աւարտելուց յետոյ, նա պարտաւոր էր այգին մշակութեամբ: Իսկ Վարենին եւ օր-ըօր, և ամեն քրքրեալ հոգաւոր յետոյ, ամեն ետեւում գտնուած բանջարանոցն էր մշակում և սոսկալուծում: Այգին գիւղացի բաւական հեռու էր:

(*) Տես Նոր Կար, № 95.

վեցերայ քաղաքը Վիլհելմ կայսրին այցելութեան, ուր շտապեց վերջինս Պատգամից գալով իւր Մեծ Հիւրին ընդունելու:

Մեր ստուգած հեռագրերից արդէն ծանօթ է ընթերցողը թէ ընդունելութիւնը ինչպէս փառաւոր էր և տեսակցութիւնը սրբան սրտանց:

Թիւրքաւ ալք տեսակցութեամբ քաղաքական նախկին գրութիւնից ոչինչ չէ փոխուել և պատերազմի փառնոց սպանող ինքիները մինչև օրս էլ մնացած են գեռ չը լուծուած կամ, աւելի ուղիղն ասած, նայն և արդէն յայտնի գրութեան մէջ, բայց և այնպէս երկու զօրաւոր և մեծ պետութիւնների կայսրերի բարեկամական տեսակցութիւնը յետագայում է պատերազմի փառնոց անորոշ ժամանակով և ծառայում է իրրե զօրաւոր գրաւական եւրոպական խաղաղութեան համար:

Այդ մտքով իսկ եւրոպական մամուլը բացատրում է Բիլի տեսակցութիւնը և իւր գոհութիւնն է յայտնում ալք մասին:

Մի ուրիշ քաղաքական գէպը, որ տեղի ունեցաւ Ունգարիայում, ընդհանուր եւրոպական ուշադրութեան առարկայ է և խրատական ու հետաքրքիր շատ և շատ կողմից:

Ունգարիան տօնեց իւր թագաւորի աւստրիական կայսր Փրանց-Յօզիֆի թագադրութեան քսան և հինգ ամեակը:

Այդ հանգէսը ոչ թէ միայն չըքել էր և փառաւոր ու հարուստ ամեն տեսակ հանդէսներով, այլ, որ նշանաւորն է, ամենախոշորագուստն էր իւր տեսակի մէջ:

Աւստրիայի կայսր Փրանց-Յօզիֆը ամենաաւելի և ժողովրդական

նրան գողերից արհաւանելու համար Աւագը գիւղերն էր մնում էր այնտեղ: Միայն ձմեռը երկու ամսուկները չըջալատուած իրենց սուղը, կայտառ գաւառներով միշտ տանք միասին էին լինում: Վարենին գաւառներէն տեղաբնիկին՝ Մրտոյին (Մարտիրոսին) շատ էր սիրում: Նա շատ նմանում էր Աւագին: Իւր ամուսնու բացակայութեան ժամանակ, Մրտոյիցն էր նրա կարօտն առնում: Նա շատ անգամ հանաքներ ժամանակ ասում էր Աւագին, թէ Աստուածանից օրքան շնորհակալ է, որ իւր ցանկացած մի Աւագի տեղ այժմ երկուսն ունի: Իսկ հայրն արդէն Մրտոյի համար մի փոքրիկ դաշտն էր չինել տուել: Հետաքրքրելի էր տեսնել, թէ ինչպէս փոքրիկ Մրտոն իւր դաշտով մորթում էր իրենց հատի կամ կտուրի ձագերին և սպա իւր տօ քաղաքը: Ծովիւնը յայտնում էր Վարենին: Վերջինս զոտ վրայ բարկանալուց, երբեմն էլ մի փոքր դրերից յետոյ խրատում էր:

— Կուշմանի, գուշմանի վրայ

մտորդն է ամբողջ Աւստրիա-Ունգարիայում և գրեթէ պաշտելի ունգարական ժողովրդի համար:

Այն սէրը, որ վաբելում է Փրանց-Յօզիֆը իւր հպատակ բազմացեղ ու բազմաբնու հպատակներից, այն մեծ ժողովրդականութիւնը, որ ունի նա՝ հիմնուած չէ այն աւաքինութիւնների, այն բարեմտութիւնների վրայ, որոնք գրեւում են և հրատարակում, որոնք գոյութիւն ունին գիւրահաւատ ամբողջ երկաւայութեան մէջ միայն — ոչ, գէպի Փրանց-Յօզիֆը տուած ժողովրդի անհաճան սէրը և կայսրի տնեցած մեծ ժողովրդականութիւնը հիմնուած են նրան լատուկ աւաքինութիւնների և բարեմտութիւնների վրայ, հիմնուած են այն գործերի վրայ, որ նրա օրով կատարուել են Աւստրիայում: Վերին աստիճանի արդարամիտ, բարի, մեծահոգի և փափկասիրտ ու ժողովրդասէր իշխան է Փրանց-Յօզիֆը, իրրե սահմանադրական իշխան, ճշտութեամբ կատարել է և կատարում է իւր պարտքը և ճանաչուած է իրրե իւր հպատակների գործադրութիւնը: Փրանց-Յօզիֆը խօսում է իւր հպատակ ազգերի լեզուները այնպէս, ինչպէս իւր մայրենի լեզուն՝ գերմաներէնը, և ունգարական, չեխական և այլ ազգերի պատգամաւորների հետ խօսում է նրանց ազգային լեզուով: 1866-ին երբ Կենիգերցայի մօտ Պրուսիան ջարդեց Աւստրիական զօրքին հերոսական պատերազմի մէջ և այդպիսով Աւստրիական գերիշխանութիւնը զուրա մղուեցաւ գերմանական աշխարհից տեղ տալով պրուսական արծուին միացնելու գերմանական մեծ և փոքր պետութիւնները իւր հովանաւոր տակ,

այդ ժամանակ աւստրիական բազմատեսակ ազգերից կազմուած պետութիւնը աստանման և կործանուելու վտանգի մէջն էր: Ունգարական ազգը, իրրե ամենից աւելի փառաբանապէս դարգացած ազգ, զեզոյ իւր գրութիւնից՝ ձեզատու էր իւր ազգային ինքնավարութեան, մի մասը մինչև անգամ՝ բոլորովին անկախութեան:

Այդ կրիտիկական գրութեան ժամանակ, երբ մի խելօք խորհուրդը մեծ զին ունէր, Ֆրանց-Յօզիֆը կանչում է իւր մօտ գրաւի (այն ժամանակ բարոն) Բոյստին և կտապաւորութեան դեկրետն է յանձնում նշանակելով նրան կանցլեր:

Գրաւի Բոյստը մինչև այդ Սաքսոնիայի (գերմանական) թագաւորութեան առաջին մինիստրն էր և արժանաւոր հակառակորդը երկաւայութիւնը գրաւի, այսինքն Բիսմարկի — այս վերջինի երկաւայութիւնը ձեռք բերում սեղմուած Գերմանիայում: Այլ ևս նրա համար գործելու տապալել չէր մնում, ընդունեց աւստրիական պետութեան առաջին մինիստրի և կանցլերի պաշտօնը այն զաղտնի խորհրդով, որ այդտեղից սկսե գործել Բիսմարկի դէմ:

Ի հարկ է գործընթացը Պրուսիայի դէմ մաքառելու համար անհրաժեշտ էր, որ Աւստրիան զօրեղանար: Գրա համար անհրաժեշտ էր, որ Աւստրիայի մէջ պառակտուներ չը լինին և այդ նպատակին հասնելու համար ամենից աւաք հարկուոր էր ունգարական ազգը խաղաղացնել, նրանց չափազանց պահանջները սահմանափակել, միանգամայն գոհացնելով նրանց:

Կայսրին աջակցեալ ալք և նա մի տեսակ համաձայնութիւն

մի անգամ այցելեց Սասուն: Որքան յոգեւէ էր նա դաշտեց: Մի քանի տարի նա իւր լեռների, ձորերի և անտառների կարօտն էր քաշում: Նա հօր տանը երկու ամիս մնաց, և այդ ժամանակուր ընթացքում միշտ շրջապատուած էր իւր ընկերութիւններով: Նրանք անընդհատ խօսում էին և լեզնցում նրան իրենց անցկացրած օրերը, նրա առնական շրջակայում օրերը, եղծերի արածած տեղը և ներքուստ մի տեսակ բաւականութիւնը զգալով, որ ինքն այժմ մի աղաւթի քաղցին է ստականում, վերադարձաւ հօր միջոցով, որ ինքն այժմ մի աղաւթի քաղցին է ստականում:

Վիշուակա Վարենին սիրեց օրպէս Վարենին, որ ամեն քրքրեալ հոգաւոր յետոյ, ամեն ետեւում գտնուած բանջարանոցն էր մշակում և սոսկալուծում: Այգին գիւղացի բաւական հեռու էր:

Վարենի և Աւագի պատկերացումները կեն տարբեր: Նրանք արդէն երեք գաւառներն ծնող էին եղել և ապրում էին շատ երջանիկ ներշնչութիւնը լոկ աշխատանքի մէջ է: Մի վայրկեան անգամ պարագայ, անգործ չէին անցկացնում երկու ամսը սինները: Տարուայ երեք եղանակներում Աւագը ամեն շատ քիչ էր մնում: Գարնանային վար ու ցանք աւարտելուց յետոյ, նա պարտաւոր էր այգին մշակութեամբ: Իսկ Վարենին եւ օր-ըօր, և ամեն քրքրեալ հոգաւոր յետոյ, ամեն ետեւում գտնուած բանջարանոցն էր մշակում և սոսկալուծում: Այգին գիւղացի բաւական հեռու էր:

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Յունիսի 3-ին Ուղուհ-Աղայեց պաշտօնական հեռագրէ ստացուած Թիֆլիսում, թէ վերջին երեք օրուայ ընթացքում Ուղուհ-Աղայում և նրա շրջակայքում խորհրդով հիւանդանարու ոչ մի դէպք չէ եղել: Իսկ գրանից ստաջ Ուղուհ-Աղայում խորհրդաց մեռել են երեք հոգի և երեքն էլ վարակուած են եղել Պարսկաստանում: Մեռածները բնակարանները խիստ զեղեկակեցելու են եղել: Երբեք ևս եղեք ևս անհոգեւ միջոցներ են ձեռք առնում քաղաքի առողջապահական գրութիւնը լուսացնելու համար:

Սամարգանդից «Kavkaz» լրագրին հաղորդում են, թէ պաշտօնական տեղեկութիւնները երևում է, որ խորհրդան Պարսկաստանից մտել է ուսուցչ հոգեբու: Սամարգանդում խորհրդով հիւանդանարում մի քանի դէպքեր են եղել: Խորհրդան ուսուցչ հոգեբու սակայն

ներկին Այր և Կնոջ այս գովելի աշխատանքներում շնորհիւ հետզհետէ աւելանում էին նրանց նւթական մեծոցները: Նրանց ուղևորներն այժմ քաղաքատիկ շատ էին տուածուեցել: Նկները մէկ գոյգի տեղ, այժմս չորս ղոյգ էին: Պարսկէզի և այլու ծառերը աւելացել էին, իսկ շտեմարանից հասցը անպակաս էր:

Այսպէս ապրում էր այս ընտանիքը: Հանգիստ և խաղաղ, մոռացած տնցետը, սպառազի համար լի յոյսերով, իսկ ներկայից գոհ, քանի որ երկրը խաղաղ էր և Մուշկը իշխում էր ժողովրդի վրայ: Բոլոր Մուշկ երջանիկ էր համարում իրեն: Երկրի իշխան այս անգամ հաշիւից էր նշանակուել, այն էլ Մուշկի պէս մի բարեհոգի և ազնուատիրոս հայ:

Մշու երկրը յոյնաց տիրապետութեան տակ անցնելուց յետոյ, ընդհանրապէս կայսրից սոյն երկրին իշխան նշանակուած իւր յոյն զօրապետներից: Բայց այս միջոցին Բիւզանդիոնի քաղաքականութիւնը քրքրէր էր համարել Մուշկին իշխան կարգել և այդ

կայացրեց, որ Գաւառի անունով յայտնի է, և այդպիսով Աւստրիան դարձաւ Աւստրիա-Ունգարիա և Աւստրիայի կայսրը օծուեց իրրե ունգարական թագաւոր կրելով ունգարական Ստեփան թագաւորի թագը:

Այդպիսով Աւստրիան պետական նոր կազմակերպութիւն ստացաւ և ալք հիման վրայ շարունակում է իւր գոյութիւնը աւստրիա ունգարական պետութիւնը:

Ունգարական տաք և քաղաքականապէս շատ մեծ ազգերից աւելի ընդունակ և քաջ ազգն այժմ տօնեց իւր սիրելի թագաւորի կայսր Փրանց-Յօզեֆի թագադրութեան քսան և հինգ ամեակը այնպիսի շքեղութեամբ և, որ աւելի է, այնպէս սրտանց, որի նմանը զժուար թէ գտնուել այս դարուս պատմութեան մէջ:

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Յունիսի 3-ին Ուղուհ-Աղայեց պաշտօնական հեռագրէ ստացուած Թիֆլիսում, թէ վերջին երեք օրուայ ընթացքում Ուղուհ-Աղայում և նրա շրջակայքում խորհրդով հիւանդանարու ոչ մի դէպք չէ եղել: Իսկ գրանից ստաջ Ուղուհ-Աղայում խորհրդաց մեռել են երեք հոգի և երեքն էլ վարակուած են եղել Պարսկաստանում: Մեռածները բնակարանները խիստ զեղեկակեցելու են եղել: Երբեք ևս անհոգեւ միջոցներ են ձեռք առնում քաղաքի առողջապահական գրութիւնը լուսացնելու համար:

Սամարգանդից «Kavkaz» լրագրին հաղորդում են, թէ պաշտօնական տեղեկութիւնները երևում է, որ խորհրդան Պարսկաստանից մտել է ուսուցչ հոգեբու: Սամարգանդում խորհրդով հիւանդանարում մի քանի դէպքեր են եղել: Խորհրդան ուսուցչ հոգեբու սակայն

ներկին Այր և Կնոջ այս գովելի աշխատանքներում շնորհիւ հետզհետէ աւելանում էին նրանց նւթական մեծոցները: Նրանց ուղևորներն այժմ քաղաքատիկ շատ էին տուածուեցել: Նկները մէկ գոյգի տեղ, այժմս չորս ղոյգ էին: Պարսկէզի և այլու ծառերը աւելացել էին, իսկ շտեմարանից հասցը անպակաս էր:

Այսպէս ապրում էր այս ընտանիքը: Հանգիստ և խաղաղ, մոռացած տնցետը, սպառազի համար լի յոյսերով, իսկ ներկայից գոհ, քանի որ երկրը խաղաղ էր և Մուշկը իշխում էր ժողովրդի վրայ: Բոլոր Մուշկ երջանիկ էր համարում իրեն: Երկրի իշխան այս անգամ հաշիւից էր նշանակուել, այն էլ Մուշկի պէս մի բարեհոգի և ազնուատիրոս հայ:

Մշու երկրը յոյնաց տիրապետութեան տակ անցնելուց յետոյ, ընդհանրապէս կայսրից սոյն երկրին իշխան նշանակուած իւր յոյն զօրապետներից: Բայց այս միջոցին Բիւզանդիոնի քաղաքականութիւնը քրքրէր էր համարել Մուշկին իշխան կարգել և այդ

դեռ ևս չէ տարածուած շնորհիւ կա-
ռավարութեան ձեռք առած եւան-
գոլն միջոցները:

Աստարաղից, Պարսկաստանից, Հե-
ռազրոււմ են, որ յունիսի 1-ին այնտեղ
հնգրկական խորհրդով հիւանդանարու
մի քանի դէպքեր են եղել:

Այս օրերս Քիֆլիսի վրայով դէպի
Անգրկաստան երկիրն ուղևորուողներն
մի խումբ բժիշկներ, որոնց ուղար-
կում է կառավարութիւնը միջոցներ
ձեռք առնելու խորհրդի դէմ:

Նրէկ, յունիսի 5-ին, Քիֆլիսի քա-
ղաքային խորհուրդն արտապարզ նիստ
ունենցաւ, ուր քննուեց առող-
ջապահական յանձնաժողովի քաղա-
քային վարչութեան հետ միասին ներ-
կայացած գեղադուր Պարսկաստա-
նում յայտնուած խորհրդի նկատմամբ
քաղաքս առողջապահական գրութեան
մէջ գնելու մասին քննուեց նոյն-
պէս շինարար յանձնաժողովի եղբայր
կադրութիւնը Աւստրալիոյ ջրանքի պատ-
րոզներ շինելու խնդրի մասին:

Մայիսի 5-ին ընտրութիւնից անմի-
ջապէս լիտոյ մենք գիտէինք, որ Կ.
Պոլսի ս. պատրիարք Աղլոնը կը
հրաժարուի իւր պաշտօնից: Այժմ մայ-
րաքաղաքի լրագրողներն տուած հե-
ռագրերից երևում է, որ մեր սպա-
սանքն արդէն կատարուած իրողու-
թիւնն է:

Է.Մ.Ս.Մ.Ն.Յ. Ի միջի այլոց գրում
են «Արձագանք» ին. ... ձեռնարանի
ալփետան տեսուչ գեր. Արիստակէս Ե-
պիսկոպոսը հրաժարուած է իւր պաշ-
տօնից և մտադիր է եկեղեցական
սլաւոնութեամբ պարապելու: Արիստա-
կէս Եպիսկոպոսը գրադուած է հայ ճա-
նապատկերի վկայարանութեամբ, ճա-
գրում է Սրբոյ Ոսկեանց և Սուրբա-
սեանց վկայարանութեան հետադո-
ւութիւնը:

Մեղ խնդրում են հրատարակել հե-
տևեալը:

Հայոց թատրոնական Ալուսիքը հրա-
ւերում է այն անձներին, որոնք յուր-
գում են հանդուգնաւ դերասան Ա-
ղաճանիկի տաղանդը, ներկայ լինել
նրա հոգեհանգստին, որը կը լինի
վաղը, յունիսի 7-ին, կիրակի օրը
Վանքի աւազ եկեղեցում:

Հինգշաբթի, յունիսի 4-ին բանկային
թատրոնում տեղի ունեցած արտիստ
Շահմանի կոնցերտը նոյն աղբորու-
թիւնն ունեցաւ, ինչպէս առաջինը:

ունէր իւր ստաճանները, Նոյն ժողո-
վուրդը յոգնած լինելով օտար լծի
տակ մնալուց և լոյն իշխանի բռնու-
թիւններէր, սիսի էր արտաքին հանել
կայսրի դէմ. երկրորդ՝ Մամիկոնեան
Մուշկը իւր կողմէն միշտ նկատու էր
զոտնալան գաղտնի որդալովները քա-
րելով յունաց դէմ: Բնականութեան
կառավարութիւնը երկիւղ էր կրում մի
այգալիսի հարուստ երկրի կորուստից,
ուստի լաւ համարեց Մուշկին պաշ-
տօն տալ իշխան կարգի: Մէկ վրայ,
որով լծ է ժողովուրդը դո՛ւ կլինէր կայ-
սերի և լծ է իրեն հախառակորդ Մու-
շկին բարեկամացած կլինէր Բնական-
ութեան հետ: Մուշկի օրով ամեն տեղ
հանգստութիւն էր տրուած. երկրի վի-
ճակը հետզհետէ բարեբաւում էր. աշ-
խատանքը եւ հր գալիս և բնակիչ-
ները զո՛ւ իրենց խաղաղ վիճակից՝
ուրախ և երջանիկ կեանք էին վա-
րում:

Ն.

«Արեան դէմ» արեւն,—այսպէս են
մտածում ընդհանրապէս կիսավայրենի
ժողովուրդները: Ամբողջ ընտանիքը,

Մեր հայագիւղ արեւոտան թատ-
րոնի հասարակութիւնը մեծ ոգևորու-
թեամբ ընդունեց և բուռն ծափահա-
րութիւններով վարձատրեց նրա ա-
մեն մի երգը:

Քիֆլիսում հայ գրագէտներն օգնու-
թեան ընկերութիւն է հիմնուած: Վաղը,
յունիսի 7-ին, երկիրեան ժամը 6-ին
քաղաքային տան գաղթիւնում առաջին
նախապարտաւորան ընդհանուր ժո-
ղով է գումարուելու նոր հիմնելի ըն-
կերութեան մասին խորհրդակցելու
համար:

Յունիսի 3-ին Քիֆլիսի ժողովարանի
ամբարայն շինութեան մէջ լինելու ժո-
ղովարանի ընդհանուր ժողով կայացաւ:
Այդ ժողովում է միջի այլոց քննուած
էր ժողովարանի նախկին անդամ Ն.
Թալիբեանին, որ հանգուցեալ Մանիկի
յայտնի գործում մասնակցի լինելուն
համար ժողովարանի անգամութիւնից
արձակուած էր, վերստին ժողովարա-
նի անդամ ընդունելու խնդրելու: Այդ
խնդրը երկար վիճաբանութեան են-
թարկուելով, վերջապէս քուէարկու-
թեամբ, որով և վճռուեց ա. Թալի-
բեանին վերստին ընդունել ժողովարանի
անդամ այն պայմանով, որ նա ժողո-
վարանին 64 բուրլի հատուցանէ ժո-
ղովարանի աւագներին խորհրդի որոշ-
ման համաձայն իրեն մի քանի տա-
րուայ անդամաւճար:

Քիֆլիս քաղաքի 1892 թուի ճա-
նաչառից երևում է, որ մուսթը ըս-
պուսում է ընդամենը 765,643 բ.,
165,396 բ. աւելի անցեալ տարուայ
մուսթից. իսկ երբ լինելու է 784,573 բ.
13,377 բ. աւելի անցեալ տարուայ երկրի:
Այդ երբ բաժանուած է պարտադիր
երկի (521,097 բ.) և անպարտադիր
երկի (263,476 բ.): Վնասը լինելու է
18,939 բ.:

Ներսիսեան դպրանոցի աշակերտնե-
րը երկուշաբթի, յունիսի 8-ին երեկո
լիան գնացքով ուղևորուել են Աղջ-
տափայ, այստեղից փոքրօքով Ուրշու-
թիւնի սրտատուին կայարանը, որտեղից
արդէն դատարանի պ. Բաճակ Թա-
րուլիւնեանի և մի վերապահուել առ-
աջնորդութեամբ կսկին օտով ճա-
նապարհորդել անցնելով Ղազարի ա-
մասի իւրաքանչիւր գելից. իսկ փոք-
րիկ աշակերտները վերակացուներէր
մինչ հետ խնդրելով ուղղակի կգնան
իրենց կեդրոնատեղին՝ Գելիւան, որով-
հետեւ վերջիններս հետեւ տեղեր ճա-
նապարհորդել անկարող կլինին:

Քիֆլիսի կոնսիստորիայից հրաման
կը լինի գործակալ քաջանաներին և

մինչև իսկ նրա սպաքայ սերունդը
վրէժխնայի է լինում նախորդ սերուն-
դի անդամներէր մէկի արեւելին: Բնաս-
նիքի հայրը մեռնելիս կտակում է որ-
դո՛ւ վրէժխնայի լինի իրենց հօր կամ
եղբոր արեանը, որը թափուել է մի այլ
ընտանիքի անդամներէր մէկի ձեռքով:
Արեան դէմ ներողամտութիւն չտես
նուած և չտուած բան է այդ մարդ-
կանց մէջ. մտածել անգամ չեն կա-
րող այդ մասին: Այսպէս են և Սաս-
նոյ հայրը: Արեան վրէժխնայութիւնը
աւելի սրբութեամբ պաշարուում է
մինչև այսօր էլ կիսավայրենի քեռ-
դերն մէջ:

Աշնան մըթ վերջերներից մէկն էր
Խնուս գելուում տեղում էր գերեզմա-
նակաւ լուծութիւն: Իսկ գելից բուր-
կան հետեւ զոտնուող այգիներում գեռ
խօսակցութեան ձայնները շարունակ-
ւում էին: Իրանք այգիներում պաշ-
պանութեան համար գելեւող երեսա-
սարը խնուսներէր ձայններն էին:

— Իսեցի՛ր, Զովէ, անցեալ գելից
Սերով քեզի դէպք վառել էին,— ար-
տում էր մի այգեպան իւր դրացուն:

սրանցից էլ, համաձայն կոնսիստորի-
այի հրահանգի, կատարողութիւնը
գելգալիս քաջանաներին, որ իւրա-
քանչիւրն իւր գելի հանգում օգնէ
գաղտնական ճանապարհորդութեան:

Գաւառի հանգում օտարիւնութիւ-
նից նոյնպէս հրահանգ կը արուի գել-
գալիս տանուէրներին:

Մարտադարձ լծութիւնը ասելով,
արեւելում ուսական կերտներն իշխող
պաշտնէ է նկատուում: Թող է տրուած
Սուէլի ջրանցքով ուսական կերտին
արտաշանել:

Ներքին գործերի մինիստրութիւնը
միջոցներէր ծրագրել է կազմում գելգա-
լիսի շահագործութիւնից գերծ սա-
հելու համար: Մտադրութիւնն կայ ո-
րոշել, որ է մնաս գելգալուց նրանց
հաշտակութիւն իրաւ լծանգ գնով տա-
նորը 1-ին մինչև 6 ամիս բանտար-
կութեան դատապարտուի:

Վրաց Իվերիա լրագրից լիմանում
ենք, որ այս տարի Պետերբուրգում
բարձրագոյն կը լծուին աւարտել
են վեց վրացի ուսանողներ:

Կ. Պոլսի «Պատկեր» հրատարակու-
թեան մէջ կարգում ենք.

«Պարոն Տ'Օհսոն (d'Ohsson) անուա-
նի Արեւելագէտն, որ 1852 թուակա-
նին մեռաւ Ի Բարիզ և հասակի 72
ամաց, ծնած էր Կ. Պոլսի և Հայագ-
լի ծնողաց, իւր հօր անունն էր Իգ-
նատիոս Մուրադաւ, որ է Կ. Պոլսի
Շուկեայ Գեոպանտան Առաջին
Թարգմանն էր և հեղինակ հաշակա-
ւոր երկսիրութեան, որով տեղացն է
Պատկեր պատմութեան Օսմանեան
Կայսրութեան (Tableau de l'histoire
de l'Empire Ottoman), մեծապիւր
եռահատոր: Սա իւր որդի աւարքի Ի
Բարիզ, ուր իւր ուսմունքները յաջողու-
թեամբ աւարտել և Շուկեայ Շարլ
Ժան Պէրնատով լծագաժառանգ իշ-
խանն անձնական քարտուղարն եղաւ:
Նրա Շարլ Ժան Պէրնատով լծագաժա-
ռական գաշն եղաւ, իւր քարտուղարին
Պարոնութեան տիտղոսը տուաւ: Պա-
րոն Տ'Օհսոն հետզհետէ Շուկեական
տէրութեան Գեոպան եղաւ և վերե-
նաւ, և Պէրն, և Բարիզ և Կ. Պոլսի:
Նրա ինքն է Բարիզ էր՝ հին այգ-
ալիս ձեռագրոց ուսման պարտադ-
րու, և անոնցմէ քաղելով հրատարա-
կեց Ի Գաղղիական լեզու «Կովկասու
ժողովուրդ» (Des peuples du Cauca-
se) երկսիրութիւնը, յորում հեղինա
կըն Պաշտն Իւր լեզու անուն տուած
էր: Քաղ պատիկ հրատարակեց Նախ
այլ երկսիրութիւն մի, որ է «Պատ-

մութիւն Հին Իգիմոց Հայագիւղաց
քարեգործական ընկերութեան վար-
չութեան յայտնել Հին Թիւրքի միջո-
ցով իւր խորին շնորհակալութիւն
նրա պիւր հաստատութիւններին և
անձներին, որոնք ընկերութեան տա-
նմանակը պատուեցին իրենց ուղերձ-
ներով, շնորհատական հեռագրերով
և գրամական նուիրարքութիւններով:
Վարչութիւնն իւր պարտքն է համա-
րում առանձին յայտարարել իւր շնոր-
հակալութիւնը արժ. Համապատգ վ.
Համապատգանցին, որ ընկերութեան
տանմանակին տուելով քարեհաճեց
նուրիւր հարկը (100) բուրլի, ինչպէս
և տիկնանց՝ Հեղինէ Աղիւսեանեանցին,
Հեղինէ Աղիւսեանցին (Մոսկուայից),
Վարդուշ Թուրքեանից ամուսնուն,
Թարգման Վարդուշեան, Մովսէսեան
Մարիամին, Ղարաբեան Աննային,

— Կսեցի, Գոնձոնց Պէտրի բանը կը
լինի դա, ախր մէկէլ տարին բոստա-
նի մէջ եղան օտարի կողմից: Սիրով
քեզի տղէն, էնգոր հայիքի կիցին ա-
րած:

— Թէ իշխանը կիմնայ, Պետրի բանը
վատ կիցին:

— Թէ իշխանը աշը չեղնի, սող մը-
հար էս Գոնձոնց ձեռքին ինչ պիտի
քաղէ:

— Տղերք, լծագա խորայ իմացի՛
էք, մէջ մտաւ մի ուրիւր.— իշխանը
Աւագին տանուէր պիտի անի մէջ
գելի վրէժն:

— Այո, Սրբէ, քո ջոյնին խորպան,
օղբը կրես, ուրախացած կանչեց մի
ուրիւր.— Աւագը, որ տանուէր էլ չեղնի,
մըր մշարը կամեղնայ, Աստուած գե-
նայ:

Հետզհետէ ձայնիւր լուրիցն: Արդէն
կէս գելերն անցած լինելով, ամիսն քո
քեռից Բայց եթէ մէկը անցնէր այդ
միջոցին լինող այգիների մօտով,
պիտի տեսնէր մի հետաւոր պղծո-
ցանկի հետում կի՛նուած երկու լծուր:
Նրանցից մօտ հարկը քալը հետեւ մի

մութիւն Հին Իգիմոց (L'Histoire
de Gengis Khan): Պարոն Տ'Օհսոն Շուկե-
այի Գեոպան լծագաժառանգ Ա-
կաղէմիայի պատուոյ անդամ, և Սա-
քոլի գելիցիկ Գալութեանց լծա-
գաժառանգն ընկերութեան պատուոյ
Գահերէց էր:

Յանձնուած է քաղաքային վարչու-
թեան մէջ կազմուած յանձնաժողովին
յունուարի 6-ի աղետին զոհ գնացածնե-
րի ընտանիքներին օգտին Աստուարանից
ստացած 185 բ. 50 կոպէկը:

Նոր- Քայապի Քոստամպուզ գելի
երկու բնակիչներ՝ Շարքար մահաբեի
Յարութիւնեանի և Օհսոն Օսկանեանի
և նրանց բաղմանգում լծուաւ ըն-
տանիքների օգտին, որոնց վրայ Նոր-
Գար-ի Ն. Յ. մէջ ողորմած մարդ-
կանց ուղարկութիւնն էինք հրաւերել,
Յաղորդան Աստուանցի միջոցով հա-
ւաքուած և լինող գելիցիներին է
յանձնուած 23 բ. 20 կ. Նուրիս-
տու անձերը հետեւեաներն են.— Յակ.
Աստուան, 4 բ., Ա. Աստուան,
Օ. Մարգարեանց, Գ. Շարլուան, Ա.
Աղոյեան, Ն. Յաղորդեան, Գ.
Բաղադուրեան, Ա. Յովսէփեան,
Ա. Ղարիբեան, Թուրքեան, Ա. Սե-
փեան, Ս. Քեփեան, Ա. Էլիս-
գեան, Ն. Ղալաբեան, Մ. Միլզոյեան—
մի մի բուրլի: Մատուցեանց, Ա. Ար-
քաշեան, Ոմն, Ա. Հէյրաբեան, Կու-
կուլեան, Մ. Տէր-Աւաքէլեան, Փ.
Փաղոյեան, Մ. Շարլաբեան—50-ական
կոպէ, Գ. Ղաղաբեան, Ա. Հախա-
գալեան, Ա. Միլզոյեան, Ա. Մանուկ-օղ-
ով—20-ական կոպէ:

«ՆԱՐ-ԳԱՐ»-Ի ԽՐԱԳՅՈՒԹԵԱՆ

...Խմբակի:

Թող սուէք ինձ ի գիմոց Հայագիւղաց
քարեգործական ընկերութեան վար-
չութեան յայտնել Հին Թիւրքի միջո-
ցով իւր խորին շնորհակալութիւն
նրա պիւր հաստատութիւններին և
անձներին, որոնք ընկերութեան տա-
նմանակը պատուեցին իրենց ուղերձ-
ներով, շնորհատական հեռագրերով
և գրամական նուիրարքութիւններով:
Վարչութիւնն իւր պարտքն է համա-
րում առանձին յայտարարել իւր շնոր-
հակալութիւնը արժ. Համապատգ վ.
Համապատգանցին, որ ընկերութեան
տանմանակին տուելով քարեհաճեց
նուրիւր հարկը (100) բուրլի, ինչպէս
և տիկնանց՝ Հեղինէ Աղիւսեանեանցին,
Հեղինէ Աղիւսեանցին (Մոսկուայից),
Վարդուշ Թուրքեանից ամուսնուն,
Թարգման Վարդուշեան, Մովսէսեան
Մարիամին, Ղարաբեան Աննային,

միւր մէջ կանգնած էին երկու լծամ-
բաժնի Նուրիւր և Նուրիւր, որ լծուր
վաղուց սպասում էին այգաւող. նրանք
նստել էին շուրջներն իրենց քալում:

— Վարուց է ձայնելու լուրիցն,— ասաց
մէկը ցած ձայնով:

— Այո,— պատասխանեց միւրը:

— Անշուշտ այժմս խոր քնի մէջ կը
լինին, Ալլ,— ասաց տուրքերը:

— Այո, գուցէ, բայց դարձեալ պէտք
է սպասել: Զատակնք, հարկուր է
վերին աստիճանի գելուութիւն: Իո-
գեռ չըլտես, լծ է օրը՝ հետ է մեր
գործը:

— Գեռն, մեր գործը մի քեռիք
(անգլու) հայն հետ է, բայց...

— Որ հինգ ուղարկուել դէմ յայ-
թութիւնը պարտ է մէկ մեհակ:

— Զատնուում էմ, Ալլ, Բնչպէս
գուր հինգ հոգով լիարդացաւ սպա-
նիկ նրան:

— Իրեն գու պիւր հայն հետ գործ
չես ունեցիկ: Այլաւ, որ այգաւող մեծ
մեծ բրդում ես.— Ալլ այս գելուր-
ները գել ցելիցն են: Մի անգամ որ
արեւները աչքն սպան, էլ ոչ հրկն

Ռոսիեան Նասալիային, Ստեփա-
նեան Նուէլին (Մոսկուայից), Գանա-
նեան Նասալիային (Մոսկուայից), ո-
րոնք ի պատիւ տանամակի՝ գրուե-
ցան մշտական անդամ, իւրաքանչիւրը
հարկւրական (100) բուրլի վճարելով:
Աստուապետէի վարչութեան

Ն. Սիւրանեան

ՓԱՍՏԱՊԱՌՄ ՆՈՐ ԳՏԱՍ ՄԱՐԿԱՆԵՑԻ
ՀԱՆՔԻ ՈՒԹԻԻ

Լուսաւորեալ երկիրներում հարստու-
թիւնը պատուում է արհեստների, գոր-
ծարանական կեանքի շուրջը և հա-
րուստ մարդը նա է, բայց կարուստ-
տրեղից, ով ունի արդիւնաբերող գոր-
ծարաններ, եւացող արհեստանոցներ,
օրտեղ հաղարատը մարդիկ են աշխա-
տում, ապրուստ ձեռք բերում, ընտա-
նիք կառավարում: Իսկ մեղանում հա-
րուստ նրան էն համարում, ով որ շա-
հով շատ փող ունի: Եւ այդ երկուքը
նկատել է լծէ գելիւրում և լծէ քա-
ղաքներում: Ուրիշներն իրենց հարքս-
տութիւնը բոս մեծի մասին գործա-
դրում են արդիւնաբերելու, մշակելու
տեղական և օտար հում բերքերը, նեւ-
թերը, զարդացնելու, յոյժ ապոււ ար-
հեստին, մեքենական կեանքին, իսկ
մեղանում, ընդհանրապէս՝ կամ բոլո-
րովն գաղափար չունին այդ մասին և
կամ շատ քիչ, այն ևս քաղաքներում
և շատ բացառիկ կերպով:

Մեր անտարբերութեամբ մենք կա-
տարեկազմուած արհեստները շատ
հեռու կը մնանք, շնորհիւ մեր հա-
րուստները լծուրութեան: Ապացուցն
այն է, որ մեր երկրի հարստութեան
հում նիւթերը օտարները միշտ ար-
տաշանում են իրենց երկիրները և
պարտաւորով ու մշակելով մեզ վրայ
ձեռնում և մէկին քսան և աւելի վա-
սակ են ունենում:

1890 թուին «Նար-Գար»-ում տպուած
Փամբակի մասին նկարագրութեան
մէջ մատնացուց անելով մեր երկրի
քնական հարստութեան վրայ, ցու էլ
յայտնել մասնաւորապէս Փամբակի
լծագնում հանքային հարստութիւն-
ների մասին, որոնցից գեռ մենք չը
գիտենք օգտուել, այն ինչ, ստում էէ,
—գործուր երկաթուղին գալով մեր
գաւառակը, իւր հետ կը բերէ օտա-
րին, որոնք և կը խլին մեր ձեռքից
մշտական հացը, տէր կանգնելով մեր
անհուն հարստութեան: Ահա այսօր
կատարում է այդ բանը, առանց եր-
կալմուրուն սպասելու:

Թի ասի երա՛ւ աշագին հարստութիւ-
նը տեսնելու և բանալու, մեր հա-

ն վախենում, ոչ սրբից:

—Արեւմ ինչպէս պիտի սպանենք
մենք այդ քեռիքները,—ասաց միւր
վարանելով:

—Իրա համար էր, որ ասացի լծէ
մեծ գողուցութիւն է հարկաւոր. մեր
գործը սովորական մարդու հետ չէ.
գեռ պէտք է սպասել, մինչև խորը
քուն մտնի. այնուհետեւ քնած մար-
դուն սպանելը շատ հեշտ գործ է:

—Իսկ եթէ յանկարծ մեր մօտեցած
պաշուն գործնի:

—Է՛հ, բուսական է, լուր: Սրանից
էլ յարմար առել չենք կարող գտնել:

Այս եօթը տարի է, որ եղբորս արեան
վրէժը լուծել չաջողուեցաւ մեզ: Գեռ
նոր չէր, որ հայրս մեռնելիս ան

բուսական հիմքերը և ձևերը մեծ մասով
(խոսքս այստեղ մեր փառաբանական հա-
րազանքները վրայ է) այդ բնական հարա-
բերությունը չհամարադրելու, բայց
մի կնշ, որ օտար մարդ, վարձակալ մեր
տղան գիտական, սրա ցուցմամբ մեր
աշխարհը բաց է անում մարդկան-
ցի—սե քարեր հարուստ հանքեր, որի
մասին մի կարճ լրով արդեն հարգողի
հմ շնորհակալություն, և այդ տեղում, որ-
պես լրացված չէ, ինչպես ասում
են, ամենաինչ չունեն Կլիմայի հար-
մասին հանքերը և ըստ որակի մասին
առելի բարձր են նրանցից, ինչպես մեր
բերած և համեմատած կտորները այդ
երևաց, ինչպես պնդում են լինել այս և
լինել այն տեսանկյունից:

Մի ահագին օտար մարդկանց է, դա
մեծ տարածություն է բունում և ին-
չուցից միմյանից 3/4—4 վերստ է հե-
ռու: Ապագային և մասնագետներին
լինելու դեմատեղում փոքրակի մար-
դկանցից, այդպիսի իսկ կարելի է են-
թադրել, որ եթե շուտափուլ գործել
սկսել, որքան օգուտ կունենայ մեր
ապագան այն էլ խելք ժողովուրդը: Հար-
կաւոր եւ համարում աւելացնել, որ
Մեծ-Ղարաբաղի բնակչությունը Աղս-
տաֆա կայսրանից հեռու է 90 վերստ:

Ա. Նալբանդեան.

ՄԻՔԱՅԻԼ ՆԱԽԱՆԻՍԻԱՆԻ ՄԻ ՆԱ-
ՄԱԿԸ:

Մեր հասարակության հասկացող
դասից յարգուած ուսուցիչներէն մինը՝
պ. Նրումանդ Նազարբեկեանը հաւաքում
է հանրապետական անժողովանի Միքայիլ
Նալբանդեանին մասին տեղեկութիւն-
ներ և նրա նամակները, երկի կէն-
սագրութեան համար: Ինչ էլ քա-
նքս յիշեցրեց պ. Նազարբեկեանը արդեօք
չունիմ հանրապետական նամակներից:
Ես էլ լինելու միջից գտայ մինը և
յանքնեցի իրեն: Ահա այդ նամակի
պատճենը բառ առ բառ.

8 փետրուարի 1866. Կաթինի:
Սիրելի եղբայր իմ
Գրեգոր Ղազարեան, 1)
Ներայայտարար օրոշուել յայտ առնեմ
որ յունուարի 11-ից զբաժնւմ նամակի
ստացայ երէկ այսինքն ամսույ 7 ին
պատճառը չգիտեմ. նամակին հետ
վերադարձուցի պահարանը, որ ինքե
աչքովդ տեսնես խօսքին ստուգու-
թիւնը:

Սիրելի եղբայր, ես այսքան տարի
1) Գրեգորը մեծ եղբայրն է, բայց
Ղազարի առաջին կնոջիցը. իսկ Մի-
քայիլը Ղազարի երրորդ կնոջիցն է
ծնուել և միակն է:

—Այդքան անբեր և մոռանալով
մի կարծիք ինչ, Ալե...
Ձայները լռեցին: Հետեւից բուռ չա-
րագուշակ ձայնը լսելի էր լինում: Այ-
գիւններից մէկում, մի փոքրիկ ցաւա-
նուրէ մէջ վաղուց քնում էր միջաշա-
տակ մի մարդ: Կա մեկ ծանօթ Աւա-
զան էր: Նրա գլխի վերն ապակի մօտ
զրուած էր մերի սուրը, իսկ անկիւ-
նում լինէր լինում էր ճիւղակը: Յերե-
կուայ աշխատանքից նրա խոնջացած
անդամները ապուտ տարածուած էին
գետնի վրայ: Բազի քուն էր քաշու-
մեր Աւազը: Նրա ծանր և կանոնաւոր
շնչառութիւնից երևում էր, որ խորը
քնի մէջ էր: Նրա խորօտ կերպարան-
քի վրայ երբեմն նշմարելի էր լինում
լինել ժպիտ: Նրանում էր, որ նա քաղ-
ցըր երազներէ մէջ էր: Կարենէ՞ր հետ
հանաքներէ էր անում, լինել իւր աշ-
խարհ երկնային լինելու անհանգիստ
նրան ուրախացնում:

Այդ միջոցին երկու սրածայր դաշույն
ներ կայծակի արագութեամբ միա-
նուագ ցցուցին նրա կուրծքի մէջ...
—Վերջապէս... լսելի եղաւ մի ձայն:

չարչարուած լինելուց յետոյ այսօր էլ
ծանր հիւանդութեան տիրացած էմ,
որ մարդն է ինչ առաւել քան լինել
տարի ուստի և բնաւ սկստ չունիմ
ձեր անձուհի կուրծքի մօտիկ
անելու և լինել որ նամակներու մէջն
էլ չը լինէին անպատկան և անձուհի
բաներ հարկաւ ձեռքս կաւած ժամա-
նակի կը պատասխանէի բայց այն-
պիսի լուրջութեամբ պատասխանելը իմ
գործն է:

Որովհետեւ իմ արտօրը և տկարու-
թիւնը մինչև այժմ տեսնում են և դեռ
կարող են երկարել ուստի ես բարեօք
համարեցայ դարձեալ Ձեր շահը նա-
խելով գրել տեղուդ Մագիստրատին
մի խնդիր, որ նա մեր հօրը 2) վախ-
ձանից յետոյ ինչ որ մնացել է ի յայտ
բերէ լինել շարժական և լինել անշարժ
և այս բոլորը ինչպէս օրէնքը կը չար
մայէ ծախէ և գումարը պահելով իւր
զանձարանում քննէ և վճռէ ժառանգ-
ների իրաւունքը. և ըստ այնմ իւրա-
քանչիւրին իւր պատկանեալ բաժինը
տալ:

Այս խնդրի մէջ, որ այսօր այս լուր-
թիւն հետ փոշա տուել գրած եմ նոյն-
պէս եղբոր Ղազարոսին, որ Սեբրեյն 3)
ստանամ 700 բուրլի, եթէ ստուգա-
պէս հօրս փողն է եղած, ուրեմն ես
ընդունում իմ հաշուի վրայ: Ի հարկէ
գրածին օրինակը քեզ կուտան և դու
կը տեսնես, որ բնաւ կողմնապահու-
թիւն չկայ այլ ուղում ես կատարեալ
արդարութիւն է և իրաւունք: Ես եր-
կար բարակ դատաստաններու սերտ
չունիմ և մէջ տեղի եղածը չարժի
տուայ տարապալի, մնաց որ պատշաճ
բան էլ չէ յոյս ունիմ որ դու ալ նոյն
օգուտ կը հետեւես և օր առաջ այս
գործը վերջանալուն ջանք կանխ ա-
պա լինէ օչ, վրայաւ ձեզ կը լինի ինչ
էլ, ինչու, որ դուք առուստուրի մարդ
էք: Ինչ համար լինէ որ երկարելու
լինի միևնոյն է գրել:

Գրում ես լինէ անպատճառ միտք
ունիս գալու ինչ տեսութեան, շատ
շնորհակալ եմ, բայց այս է բոլոր, որ
շողեմաւոր հաղիւ հազ արարի 20-ին
սկսին ներգործել իսկ ես մայիսի 1-ին
զուրս կու գամ այս տեղից Սամա-
րի գաւառը խմբից խմբու երթալու և
արդէն մէկ ամիս է որ Միւնիստրից
խնդրել եմ և այս օրերս յոյս ունիմ
հրամանը անպատճառ ստանալու 4):

1) Կարելի է կարգաւ «մօրը», ուրե-
մն ժառանգութեան մասին հաւանա-
նական է հօրը:

2) Ղազարոսը, որը անգործ էր, Ղա-
զարի երկրորդ որդին էր. իսկ Սեբրե-
յէն, որը գործատու էր և նիւթապէս ա-
պահովուած էր, Ղազարի երկրորդ կը
նոյնիցն էր և մի անտարբեր մարդ:

3) Միւնիստրի ինքը հօգին տաւազեց
մարտ ամիս 15-ին:

—Փախչեմ, լուրջաւ մի սերի
ձայն:
Սրանք Աւազի սպանած լուրջերի
եղբայրներն էին, որոնցից մէկը՝ Ալե
Աւազի առեկից փախչողն էր: Սրանք
էին, որ եթէ տարի անցած դէպքի
վրէժն այսպէս ցածութիւնով միայն
կարողացան առնել:

Գնալով լինել Աւազը ուժգին հա-
րուածներէ ազդեցութիւնից, կարծես
զսպանակից մղուած, իսկից վեր լին-
աւ պատկած տեղից, բայց արեց աշ-
քերը, ձեռները մի քանի արտաւո-
րածից այս և այն կողմը, կարծես ո
ընդուն էր մէկին. նա մի քայլ արաւ
դէպի գուռը, բայց տատանուց, երե-
րայ և առանց մի ձայն հանելու ըն-
կաւ: Նրա կուրծքի վրէժները արդիւ-
րէն նման դուրս էր ցայտում արեւը:
Լուսինը մի վայրկեան դուրս եկաւ
ամպի տակից, ապա լոյս տարածելով
շուրջը: Սա միայն այս սոսկալի եղեռ-
նագործութեան լուռ վրան էր: Լուսնի
արտո լոյսի տակ երևում էր Աւազի
անշնչացած մարմինը, որը կիսով չափ
զուրս էր ընկած ցաւածառուից լճա-

Ուրեմն քո գալը գուր կը լինի դար-
նան, ես կը վերադառնամ օգոստ.
15-ին 5) և եթէ մինչև այն ժամա-
նակ հրաման գուրս չգալ ինչ նա-
խիջանք գալու այն ժամանակ հա-
մեցէք, ինչ այստեղ կը գտնէք:
Գրում էք, որ գրեմ սրտիս ուզածը ու
երեք շատ շնորհակալ եմ ինչ ոչ մի
բան հարկաւոր էլ և դուք գուր տեղը
անհանգիստ մի լինել:

Տկարութիւնս չէ ներում երկար բա-
րակ նամակ գրել ուստի և վերջաց-
նում եմ գրել ցանկալով քեզ և քո
ընտանիքին առ ի սրտէ ամեն բարի,
ամեն յաջողութիւն և երջանիկ կեանք:
Ինչանից շատ նամակ մի սպասել
ինչու որ չունիմ կարողութիւն գրելու,
հարկաւորութիւն էլ լինէ որ ասեմք չը-
կայ շատ սուտ չի լինել:

Մնում քեզ միշտ և առ ի սրտէ
բարեաց փափագով եղբայր.

Մ. Նալբանդեան.

Ես այս օրից տուր տարեկան առաջ
մի փոքրիկ տեսակի մէջ գրել էի
Նալբանդեանի երեկութեան և
պատանեկութեան մի քանի, իմ յի-
շողութեանս մէջ մնացած, կէտերը և
նրա վերջին օրերի ու նրա գիտելի բե-
կու և լինելու հանգամանքները,
որպէս ախանաւոս, սակայն այդ տես-
ակը ինչանից առել էր կարգաւոր և
յետ դարձնելու մօտը Կարապետ Աս-
տուածատրեանը, որ այժմ գտնուում է
որպէս բժիշկ Պարիզում և մինչև օրս
այդ իմ ձեռագիր սեպակաւ տես-
ակը ինչ չէ վերադարձած: Քանից
նրա եղբայրներն յիշեցրի այդ տես-
ակի մասին. նրանք խոստացան ար-
կիւնել մէջ փնտրել գտնել և վերա-
դարձնել, սակայն մինչև օրս ոչինչ
զրական պատասխան չեմ ստացել:
Այժմ այսու խնդրում եմ Պարիզում
ապրող պ. Կարապետ Աստուածատր-
եանին, որ այդ տեսակը հասցնէ
իմ ձեռքը, որպէս պարտաւորութիւն
ամեն մի ազնիւ մարդու Առել է, ու
ընմն իտ տալ պէտք է:

Յ. Պապանեան.
Նոր-Նախիջևան, 25 մայիսի.

ԹՂԹԱՎՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆԱՄԱԿ ԱՍՍԻՄԻԱՆԻՑ
—
ՎԻՆԵՆԱ, 26 մայիսի/նոյնիսի. —
Անցեալ նամակով գեղարուեստական
ցուցահանդէսի մասին փոքր ինչ տե-
ղեկութիւն տալով, խոստացել էի ու-
նելի մանրամասնօրէն գրել: Կատա-
րում եմ խոստումս, որքան կարող եմ:

1) Այն, որոնք գիտէին վերադարձաւ
հանգստանալու մեր Սուրբ Խաչ վան-
քի եկեղեցւոյ կողքին:

ցած արեւնի մէջ լծաւորում: Բովա-
րել բուռ ձայնը երկրորդ անգամ լսե-
նի հուռ, որից յետոյ լսում էր միայն
սրաշաւ հեռացող ձերիկ սմբակների
ձայնը: Լուսինը նորից ծածկեց իւր հ-
րեւը ամպի տակ, կարծես քստմեղով
այդ երեւոյթից և ամեն ինչ անհետ
եղաւ մուլի խաւարի մէջ:

—
Անցել էր մի շարժալ ալդ աղետա-
լի անցքից: Գիւղի արեւեկեան ծայրում
գտնուում էր գերեզմանատունը: Մայր
մանող արեւի վերջին ճառագայթները
գեռ. լուսաւորում էին նրա մամուռապատ
շերտերը: Այդ շերտերի մօտ երե-
ւում էր մի նոր հորաբարակ. դրա տա-
կին լծաւորում էր Աւազը. Նրա գե-
րեզմանի մօտ չօքել էր Կարենէն: Մօր
մօտ նստած էր ծայրապատիկ իւր
անդրանիկի հօժ տարիկան որդին Մար-
տիրոսը: Կարենէն գաւառացւոյ սրտով
լաց էր լինում իւր սրբելի ամուսնու
վրայ: Նրանք լալիստան ձայնով խօս-
քեր էր ուղղում գերեզմանին, երբե-
մն խոնարհում էր գուրը, գնում էր
ամուսնու գերեզմանի վրայ, կարծես

Այսպիսի մի ցուցահանդէսի մասին
գրելն իսկապէս դիւրին չէ և մաս-
նագէտի գործ է. այդ պատճառով
նախապէս զգուշացնում եմ, որ իմ
գրածները կրելին միայն ընդհանուր
տեսութիւններ, որովհետեւ բոլորի
մասին գրելու համար լինէ շատ
ժամանակ է հարկաւոր և լինէ ա-
ռանձին պատրաստութիւն, որ ես չու-
նիմ:

Ուրեմն մտնեմք «Rotonde»-ը, որ գոր-
նում է Պարտի, մեծ ալուր, վիճակի
արեւելեան կողմը: Այս վիճակի շի-
նութեան մէջ է բոլորը:

Արտաքին կողմից «Rotonde»-ը հա-
մեմատարար շատ փոքր է երևում և
քառանկիւնի ձև ունի մի քանի գմբէթ-
ներ շուրջ ունենալով, իսկ միջից շի-
նուած գմբէթին այնպէս բարձր է, որ
նոյն իսկ շատ հեռու տեղերից է տեսնե-
լու: Ներսից «Rotonde»-ը մի մեծ
շրջան է կազմում, մէջ տեղ մի մեծ
ջրօղի, որը միայն երկուները էլ էր-
այրական լուսաւորութեան ժամանակ
է արտալինուում: Ջրօղիի շուրջը ըն-
դարձակ տեղ բաց է և ծաղիկներ ու
կանաչ խոտ է ցանոմ:

Այստեղ շինուած բազմաթիւ ուղի-
ներով գրանում է այցելուներ երկուները,
երբ դադարել է ցուցահանդէսը
գիտելուց. սակայն այդ տեղ միակ գրու-
նեւոր տեղ է. եթէ այցելուներ փոքր ինչ
մեծ շրջան առնէ և նա փոխա-
նակ ջրօղիի մօտ գրանէ փոքր ինչ
հեռու, նա կտեսնէ գեղեցիկ տեսա-
րաններ: Այստեղով մեծ և ընդարձակ
տեղի ունին բուն զանազան տե-
սարաններ բեմերից, երկրագնդի եղած
հուշակաւոր լծաւորանքից. սրանց
լծում կան հին վիճակի կառու-
կան, գերմանական, ուսական և այլ
արձուներ լծաւորանքի, յայտնի պիես-
ների այս կամ այն տեսարանները, ո-
րոնք էլ էր քաղաքական և գոյնաւոր լու-
սաւորութիւններով շատ գեղեցիկ տը-
պաւորութիւն են լծուում: Դրանցից
բարձր «Rotonde»-ի պտտերը զարգա-
րուած են գեղեցիկ նկարներով և
Պարսկաստանից կամ Քիւրդիստանից
բերած գորգերով: Նկարագրածիս այս
մասն իսկապէս գիտաւոր մասը չէ և
սա մինչև անգամ կարելի էր դուրս
ձգել ընդհանուրից, բայց որպէս գիւր-
թեցող կարողանայ մի գաղափար
ունենալ ցուցահանդէսի ընդհանուր
պատկերի վրայ, այդ պատճառով ես
գիտամք շինութեան արտաքինը և
ներքինը միայն նկարագրեցի:

Բուն գեղարուեստական արտադրու-
թիւնները «Rotonde»-ը մտնելուց մօ-
տաւորապէս 40 քայլ լայնութեամբ
ալ ու ձայն շարունակում են տեղ
տեղ լայնանալով և ապա սղոյրական

էր աղիողորմ ձայնով մրմնջած խօս-
քերի պատասխանին էր սպասում նրա-
նից:

Փոքրիկ Մարտիրոսը զարմացած նա-
լում էր մերթ հողաբերին և մերթ մօր
երեսին և տեսնելով մօր լացը, ինքն էլ
լաւիս էր: Այս սրտաճմլիկ տեսարանը
տեսնելու երկուրեւ իսկապէս պա-
տելը: Վերջապէս, կարծես տկամայից
բռնադատուած, մայրը վեր կացաւ իւր
զուստին ձեռքից բռնած:

Մայր և որդի հանգիստ և լուռ
կանգնել էին գերեզմանի մօտ և ան-
լծալով աչքերով նայում էին նրա վը-
րայ:

—Այստեղ պառկած է քո հայրը՝ Ա-
ւազը: Սա նրա գերեզմանն է. Նրան
սպանեցին քեզիցը իւր քնած ժա-
մուռ: Նրա դու մեծամաս, Մարտի, պէտք
է հօրդ արեւան վրէժը լուծես,—ասաց
Կարենէն գաւառացւոյ փոքրիկ Մարտի-
րոսին:

—Հայրելի մեռել է, մայրիկ, նա էլ
չպիտի գայ առն,—ասաց որդին միա-
մտաբար, չհասկանալով մօր խօսքերի
նշանակութիւնը:

դիւրեւ ընդունելով: Արեւմտեան կող-
մից մտնելով «Rotonde»-ը, 40 քայլ
լայնութիւնից 20 քայլը բռնել և
մոզայի մագաղանները մօտաւորապէս
150 քայլ երկարութեամբ, որոնք
հաւաքուել են քաղաքի զանա-
զան մասերից: Այստեղ հանդէս
են դրուած վիճակաւ պատ-
րաստող բոլոր տեսակի արարները՝
կանանց շքեղ հագուստներ, գլխարկ-
ներ, շովշարներ, ժապաւէններ, նոր
մետաղեղ (alumine) շինուած ամեն
տեսակ իւրի: Նապոլեոնի մագաղի-
նում գիտեցում են Նապոլեոնի բազ-
մաթիւ խաղաղամուկ նկարներով ի-
րեկէնները, մի ուրիշ տեղ շարքերէն
ուսուցիչներ, միտում լայնապատկոց
շինած բազմաթիւ նոր իւրի: Նապո-
լեոնի մագաղանում նստած համ իւր-
կարում համ ծախում է մի բուն եւապո-
նացի:

Աւստրիական արտադրութիւնները
լինէ գեղեցիկ են, բայց ինքնուրոյն
չեն, Փրանսիական մօտ չնօքով շի-
նելու պիտի գրանեն խոնարհեցնեն:
Փրանսիական նոյնանման իւրաքան-
չիւր տիպէն գիտելուց բոլորովին այլ
տպաւորութիւն է ստանում մարդ:
Փրանսիական իսկական և կիւրծ տի-
պիկներն առել շնորհալի ու նուրբ
են, քան աւստրիականը: Բայց սրանք
մեր Քիւրդիստան էլ շատ կան, հետա-
քըքըրը սրանք չեն:

Հետաքրքիր մասերը լայնութեան
միւս 20 քայլն են բռնել, կից շինու-
թեան ներքին մասին: Այս տեղից
սկսում է երեւել երաժշտագէտների,
լծաւորագրողների, նկարիչների և ու-
րեւ երեւելիների լինէ արտադրութիւն-
ները, լինէ իրենց պատկերները: Առա-
ջին բաժանմունքում աւստրիական ան-
ցեալ լծաւորանքի պատկերներն և
գաղանաւորներն են հանդէս դրուած:
Նկարների մէջ աչքի է ընկնում կայ-
սար Խաղիք II-ի գեղեցիկ, փառահեղ
պատկերը իւր սպիտակաթուռն գանդ-
բաւոր մագերով, տակը 1741—1791
լինէ: Այնուհետեւ ի միջի այլոց աչքի
են ընկնում Ֆերդինանդ II-ի, (1578—
1637), Ֆրանց I-ի (1768—1835), Ներ-
կայիս կայսեր և կայսրուհու մեծագիւր
փառահեղ նկարները (1888):

Առաջին բաժանմունքի դիմացը տե-
ղաւորուած են միատեղ ձեւ հաւաքա-
նուներ՝ Աֆրիկայից, Հնդկաստանից
Հարաւային և Հիւսիսային Ամերիկա-
յից, Քիւրդիստանից, Նապոլեոնից, Սիրի-
այից, Բուլղարիայից, Սերբիայից և ընդ-
հանուր ներառելից: Այս ամենը մի
մեծ, ընդարձակ տեղ է բռնում, իւրաքանչիւր
երկրներ, ի հարկէ, գտա
գտա:

Այս մասում գլխաւորապէս վերջի-
լինէ:

—Այն, նա մեռել է. դու նրան էլ
չպիտի տեսնես: Նրան սպանեցին լծա-
քերը: Նրա դու մեծամաս, այն ան-
ծուած լծաւորներն պիտի սպանես,
այնպէս չէ, գաւառի:

—Այն, հայրելիս սուտ գաղտնի մի
լաւ սրբի, մայրիկ, որ մերթէմ այդ
անհաստանքին, գուժանքներին,—պա-
տասխանեց տղան աչքերը մեծ բա-
նալով և բուռնցքը սեղմելով:

—Հայրելի մեռաւ, բայց լծուց իւր
նկարը և լծուց, որ նրանցով հօրդ
վրէժը առնես...

—Հա, սրաւոր մեծամաս, մայրիկ...
ես... երեսուն լուց:

—Համբուրել ուրեմն հօրդ գերեզ-
մանը և լծու այդ լինէ քո վրէժը լուրդ-
րութեան ուրաւ,—ասաց մայրը և ին-
քը համբուրեց ամուսնու գերեզմանը,
որդին հետեւից մօր օրհնակին:

Հալ-Հալուս:

(Կը շարունակուի)

Типографія «Кавказъ» Гол. пр., домъ Читахова